

הגאון רבי דוד דייטש זצ"ל

בעל אהל דוד על הש"ס

חידושי פרק שור שנגח ד' וה'*

א.

מועד לאדם ומועד לבהמה

דף מא ע"א. גמ': וכי מאחר דמתם קטלינן ליה, מועד היכי משכחת להו וכו', רב זביד אמר כגון שהרג שלש בהמות, ומועד לבהמות הוי מועד לאדם, וכו' [הרמב"ם בפ"י מנזקי ממון הל"ג פסק כרב זביד, ונתקשה בדבריו המגיד משנה. וכתב עליו הכס"מ, איני יודע מה קושיא יש בזו יותר מן הראשונים] דהא ודאי גם בזו אפשר לפרש בניחותא, ולומר דלא גרס אלא כמו בראשונות.

[ודבריו] צ"ע, הא בין בהמה לאדם מוכח החילוק מקראי [לעיל] (דף ב' ע"ב) [דבאדם דאית ליה מזלא כתיב כי יגח, ובבהמה דלית ליה מזלא כתיב כי יגוף, כדי לומר דמועד לבהמה אינו מועד לאדם, וא"כ ליכא למימר בניחותא], אבל בנכרי וטריפה [דלעיל] שיש להם נמי דעת לא שייך פירש"י (שם) בלשון ראשון [דמשום שאין לבהמה דעת, אין המועד לבהמה - מועד לאדם שיש לו דעת], ואף לשון שני ברש"י שם [דאית ליה מזלא ואינו נוח להמיתו בנגיפה דהיא דחיפת קרן מעט אלא בנגיחה] י"ל דלא שייך בטריפה ונכרי.

ותירוצו [של הכס"מ, על מה שהקשה הרב המגיד ממאי דאמר רב פפא שור שהוא מועד למין אחד, אינו מועד למין אחר, דהתם במועד להזיק והכא במועד להרוג] נמי צ"ע, דהא גם כי יגוף הכל איירי במיתה ואפ"ה חילק הש"ס, כנ"ל דעת המגיד ודו"ק.

והלח"מ הקשה דשמעתין דלעיל (דף ב' ע"ב) דמועד לאדם הוי מועד לבהמה, ומועד לבהמה הוי מועד לאדם לא קאי לא כרב זביד ולא כרב פפא (לעיל דף ל"ז ע"א) דס"ל דמועד לאדם לא הוי מועד לבהמה, עיין במ"ש ליישב לשיטת הרמב"ם הסוגיא אליבא דרב פפא לפי תירוץ הר"ר מנחם בתוס' (בדף ב' ע"ב ד"ה ומילתא אגב אורחא), דקאי על מועד לאדם ובהמה שחזר בו מבהמה, דלא הוי חזרה, אבל בחזר (מבנ"א) מבני אדם הוי חזרה עי"ש בלח"מ.

ובאמת] לפי סברת המיימוני (פ"ו מנזק"מ ה"ח) דמועד לאדם אין מועד לבהמה, ושמועד לבהמה מועד לאדם וכמש"כ בפ"י ה"ג לא שייך גם תירוץ הר"ר מנחם.

* חידושי רבינו אלו נערכו על ידי הגאון רבי יצחק ישעיה ויס שליט"א, אב"ד נוה אחיעזר, על פי הערות רבינו בגליון הרמב"ם הלכות נזקי ממון שברשות האחים הר"ר בונם ופסח הירשלה. במסגרת העריכה שולבו בקצרה דברי הרמב"ם ונושאי כליו בהם דין רבינו בהערותיו, והקפנום בחצאי מרובע.

חידו"ת אלו נאספו על ידי אבינו הרב יצחק נתן ב"ר שמואל זאב לוי ז"ל במסגרת ספר הזכרון עדות ליוסף [להורדה] לזכרו ולע"ג של רעהו הקדוש יוסף דב ב"ר חיים ויסמן זצ"ל הי"ד. ויהיו הדברים לע"ג. חידושים אלו הוקלדו ע"י מערכת ירחון האוצר, סייע רבות בעריכה הרב משה אהרן שליט"א ותשו"ח לו. דוד לוי.

וי"ל ששמעתא בדף ב' ע"ב קאי לסומכוס (דף ל"ז ע"א) שס"ל הכי, אבל יש סברא להיפך, מאן דאית לי' מזלא לא צריך פריצות, [ואין ראיה שהשור נגחן] אלא מן השמים הוא, ולפי"ז היה דעת מיימוני [בוה] נכונה, ויש לזה הוכחה מסוגי' דף ל"ז, ודו"ק.

ב.

בעניין הכירוהו בנגיחה רביעית

שם. רבינא אמר במכירין את בעל השור ואין מכירין את השור, [הרמב"ם (פ"י מנזקי ממון הל"ג) הביא הך דרבינא, וסיים שברביעית ראו שורו שהרג, ולא היו יודעין אם זהו השור שהרג בשלש פעמים הראשונות, או אחר היה, ופירש המגיד משנה דלבסוף הוכר בנגיחה רביעית, ותמה עליו הלחם משנה דמלשון הרמב"ם נראה שאפילו בנגיחה רביעית לא הוכר השור, ואעפ"כ משלם כופר, ואמאי פירש ברש"י דמיירי בהוכר ע"ש].

ולי נראה דרש"י והמגיד כתבו דברביעית הוכר, היינו באותה נגיחה, אבל לא הוכר שהוא שנגח הג' הקודמים*. [וזהו] ודאי צריכא, דאם לא כן הרי השור חייב סקילה ואינו נסקל, ולא חייב כופר כמ"ש הכסף משנה בהלכה זו, [אלא ע"כ ד]מועד דקרא איירי בנסקל [והיינו שהוכר בסוף], ודו"ק.

[אמנם גוף דינו של הכסף משנה דכשהשור חייב סקילה ואינו נסקל אין הבעלים משלמים כופר עד שיסקל], צ"ע מנא לן זה, ונראה לי דהוכחתו מדקאמר (דף מב ע"ב) [בגמרא] אבל הכא דמעיקרא בר קטלא, [ומפרש דמשום דהוי חייב סקילה ולא נסקל, שכן קדם ושחטו, ולכן פטור], ודלא כפירש"י [דכיון שמתחלת דינו נפטור מממון כיון דבר קטלא, ע"ש] ודו"ק.

ג.

בעניין כל שחייב בבן חורין

דף מג ע"ב. גמ': אמר ליה רבה הכי קתני כל שחייב בבן חורין בכוונה על פי עדים כופר, חייב בעבד קנס, וכל שחייב בבן חורין שלא בכוונה על פי עדים דמים, חייב בעבד שלא בכוונה על פי עדים דמים.

[כתב הרמב"ם (בפ"י מנזקי ממון הל' יד): נראה לי שאע"פ שהתם שהמית (בכוונה) עבד או שפחה פטור מן הקנס שהוא שלשים סלע הכתוב בתורה, אם המית שלא בכוונה משלם חצי דמי העבד וכו'. וביאר הלחם משנה דהרמב"ם ס"ל דרב שמואל בר יצחק שהביא הברייתא לא פירש דמאי דאיכא דמים בבן חורין איכא בעבד, אלא היה מפרש דכל חיובא דאיכא בבן חורין איכא בעבד,

(א). ומדברי התוס' לעיל (דף כ"ד ע"ב ד"ה במכירין) מפורש שהכירוהו כל העדים לבסוף, וכמ"ש הלח"מ, אין סתירה לזה, שכן שם מיירי לענין חיוב העדים בהזמה, משא"כ הכא, ודו"ק.

ואי ליכא דמים בבן חורין ליכא בעבד. אבל לרבה דאמר דהיכא דאיכא דמים בבן חורין ע"כ בעבד נמי איתא, ולדידן דלא קיימא לן כרבה ליכא חיובא בדמים בבן חורין, וה"ה בעבד מכח הברייטא, אבל מסברא נראה לו [לרבינו] חיובא דדמים בעבד מפני שהוא כשור וחמור, ע"ש.

ודבריו צ"ע, [א.] הא על פי עצמו (מנ"ש) [משלם כופר]², איכא עדים ולא ידעינן אי מועד הוה, דאיכא חיובא בבן חורין וליכא בעבד. [ב.] וגם א"כ מנ"ל לרמב"ם הסברא נגד הברייטא, ונראה לי כל היכי שחייב בבן חורין כופר, חייב בעבד קנס, או דמים, ומדלא קתני נמי בברייטא דין הדמים, מוכח דין הרמב"ם דליכא דמים בב"ח ואיכא בעבד, ודו"ק.

[והראב"ד השיג עליו וז"ל: א"א הסברא הזאת אינה מחוורת, שהרי ע"פ עצמו דאמר רבה דלא משלם כופר בבן חורין, אפ"ה משלם דמים, ולגבי עבד דמים נמי לא משלם שלא בכוונה, ואי בבן חורין לא משלם חצי דמים, גבי עבד אמאי משלם חצי דמים, אלא מסתברא בין בב"ח בין בעבד דמיו משלם בין ע"פ עצמו בין שלא בכוונה, עכ"ל הראב"ד. והלח"מ כתב להגיה, שלא בכוונה אי בבן חורין לא משלם וכו', וכיאר כוונתו ע"ש באורך.]

והביא דלדידן דלא קיי"ל כרבה דע"פ עצמו דליכא ביה סקילה מ"מ מפרשינן בברייטא, דכל שחייב בבן חורין לענין דמים חייב בעבד לענין דמים, נמצא דבתם הוא דאיכא דמים גבי בן חורין לחוד, דבמועד בכל גוונא איכא כופר [בין בכוונה בין שלא בכוונה] וכו', אבל בתם ע"פ עצמו דליכא מיתה, או שלא בכונה איכא דמים לגבי בן חורין, וכן נמי לגבי עבד, ע"ש באריכות ודבריו].

צ"ע הא ב[אמת אף] בן חורין [בכוונה לא משכחת לן, דהא אף בתם אין משלם נמי דמים על פי עצמו, דקיי"ל פלגא נזקא קנסא, אלא כוונת הראב"ד דבעבד אף אם השור מועד דאינו משלם (למ"ד) שלושים שקלים על פי עצמו, [בכ"ז] משלם דמים, דזה לאו קנס הוא דדוקא שלושים שקלים הוא קנס אפילו במועד, [אבל בתם פטור שהוא קנס]. ושלא בכוונה חייב שפיר בתם על פי עדים חצי דמים בין בעבד ובין בבן חורין, [זה ביאור כל דברי הראב"ד בהשגתו בקצרה, ובלשון הראב"ד אין צריך להגיה כלל, מלבד תיבת לא משלם "אלא" בכוונה], ודו"ק.

ה.

מועד ליפול על בני אדם

דף מד ע"א. גמ': ואמאי הא תם הוא, כדאמר רב במועד ליפול על בני אדם בבורות, הכא נמי במועד להתחכך על בני אדם בכתלים, אי הכי בר קטלא הוא, בשלמא התם דחזא ירוקא ונפל וכו', [בפרק י' מנזקי ממון הל"י פסק הרמב"ם כשמואל דפטור ממיתה וחייב בכופר, וכתב הלח"מ דרמב"ם לא פירש כרש"י שהובא בתוס' (לקמן מח ע"ב ד"ה דחזא), דהא דקאמר מועד ליפול על בני אדם בבורות, לא הזכיר בני אדם אלא בשביל האחרונה, דבג' ראשונות לא

(ב). שם לעיל בגמ' בתחילת העמוד.

(ג). א.ה. כאן נחתכה חצי שורה והשלמתי לפי ההמשך הנשאר.

חיישינן אלא שיהא מועד ויעשה אורחיה להפיל עצמו בבור בשביל הירק [עכ"ל], דמדמקשה (בדף מח) אי הכי בר קטלא, משמע דהרג ג' פעמים ומתחילה חייב מיתה, וכשמתרץ דחזא ירוקא, מסתמא לא הדר מהאי, אלא שמתרץ דשלא בכוונה המית, ולא כפירש"י דהמית רק באחרונה עיי"ש בלח"מ.

ובאמת] לפירש"י שם, [הכא] איירי נמי דחזא ירוקא כל פעם [ולא נפל על האדם], והיינו לרב [דס"ל דפטור אף מכופר ויכול לאוקמי בתם], אבל לשמואל [דמיירי במועד] גם לרש"י הדין כן [דבעי שיהרוג ג' בני אדם], כמו דמחייב בכותל דף מ"ד יע"ש, [וע"ע בדף מח דמיירי שהיתה כוונתו להפיל הכותל על האדם], ודו"ק.

ולערמב"ם בלא"ה קושיית הגמ' אי הכי [בר קטלא] דף מח (ע"ב) לא קאי כרש"י [דאיך בא לידי מועד], אלא כתוס' דף מד [ד"ה הכא, דמיירי בשן ובפעם הראשונה, והא דמקשה בר קטלא הוא, היינו דהו"ל למתני' חייב מיתה ומשלם כופר, אע"כ דפטור ממיתה], ודו"ק.

ה.

דקאזיל מיניה מיניה

שם ע"ב. גמ': ואכתי צרורות נינהו, אמר רב מרי בריה דר"כ דקאזיל מיניה מיניה, [הקשה הלח"מ בפ"י מנזקי ממון ה"י אמאי השמיט זה הרמב"ם, ואם רמזו במה שכתב 'מחמת חכוכו', הרבה סתם הדברים יותר מדאי, עכ"ל].

אבל [מה] שסיים [הרמב"ם] לאחר שהפיל והמית עדיין מתחכך, [דמשמע שמתחכך מתחילה ועד סוף], ודאי מרומז היטיב, ולדעתו אם נתחכך אחר מיתה עדיין, אין ראיה דלהנאתו היה, [דשמא בשעת הפלת הכותל לא כיון להנאתו, ורק אח"כ התחיל להתחכך להנאתו], ודו"ק

ו.

בעניין ההיקש והועד בבעליו

שם. ת"ר שור שור שבעה, להביא שור האשה וכו' ר' יהודה אומר שור המדבר וכו' פטורין מן המיתה וכו', [הרמב"ם פ"ח מנזקי ממון הל"ד פסק כר"י דבנגח ואח"כ הפקיר הרי זה פטור מנזקין, עד שיהו לו בעלים בשעת היזק ובשעת העמדה לדין, והקשה הלח"מ הא הרמב"ם פסק נמי כת"ק וחייב מיתה בכל הני, וא"כ ליכא קרא לכדר"י].

ולי נראה דרב[נן] דרשי שור שור לרבות, דלא [דרשינן] ההיקש [והועד בבעליו והמית עד שתהא מיתה והעמדה בדין שוין כאחד] ואם כן [קשי' לרבנן] ההיקש למאי [אתא], וצריך לומר דלפטור [נגח] ואח"כ הפקיר, נגח ואח"כ הקדיש מכופר, וכ"ש מנזקין.

